

گزارش‌هایی از واقعه ۱۷ شهریور ۱۳۵۷

۱۷ شهریور ۱۴۰۱ ساعت ۱۳:۴۹

هفته شهریور ۱۳۵۷ یکی از تاریک‌ترین و خون‌بارترین روزهای حکومت پهلوی است. در این روز رژیم پهلوی به بهانه‌ی حکومت نظامی بر روی مردم بی‌دفاعی که در میدان شهداء (ژاله سابق) جمع شده بودند، آتش گشوده و بسیاری را به شهادت رساند. اگر چه رژیم به دنبال تکرار قتل عام ۱۵ خرداد و ایجاد رعب و وحشت در جامعه بود، ولی این بار نتیجه عکس گرفت. این روز که به جمعه سیاه معروف است، چهره‌ی موحش رژیم را که مدعی رعایت حقوق بشر و ایجاد دولت آشتی ملی بود آشکار کرد. این روز نشان داد که سران رژیم به مرحله‌ای از آشفتگی روحی و روانی رسیده‌اند که از انجام هرگونه اقدام ضد بشری ابایی ندارند.

سندهای زیر گزارش‌هایی از واقعه ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ (از صبح تا ساعت ۱۶) در تهران را به خواننده ارائه می‌کنند. در مقدمه گزارش به قرار قبلی معترضین در نقطه پایان اعتراضات روز ۵۷/۶/۱۶ در میدان شهیاد (آزادی) برای تداوم اعتراضات و تجمع در صبح جمعه ۵۷/۶/۱۷ در میدان ژاله تهران اشاره شده است. در این گزارش هسته اولیه معترضینی که به سوی میدان ژاله در حرکت بودند، بیست و پنج هزار نفر برآورده شده است. شعار دادن علیه رژیم و خاندان پهلوی و حمایت از حضرت امام(ره) از کارهای معترضان بود. توصیف درگیری مأموران حکومت نظامی مستقر در محل با مردم معترض از دیگر نکات این سند است. مطابق رویه گزارش نویسی‌های ساواک، مأموران اقدام به تیراندازی هوایی کردند؛ سپس کار به شلیک مستقیم رسید که چند نفر! از مردم زخمی شدند. این که معترضان پیراهن‌های خونین آسیب دیدگان را علم کرده بودند. خود دلیلی است بر کشتار مردم، چیزی که در گزارش اخیر سعی شده است بسیار کم رنگ و خفیف نشان داده شود.

میدان ژاله تنها نقطه شکل‌گیری این اعتراضات و درگیری‌های خونین نبود؛ بلکه گستره‌ای از میدان شهناز، میدان خراسان، خیابان‌های منوچهری و فردوسی، شوش، راه آهن، نظام آباد، فرح آباد و بوذرجمهری در آتش بیداد حکومت نظامی می‌سوخت. توضیح سند نشان می‌دهد بیش از سیصد نفر در این حوادث شهید یا مجروح شده‌اند؛ نکته‌ای که در گزارش‌های میدانی این سند دیده نمی‌شود.

تظاهرات و اقدامات اخلاالگراانه و تخريبي از برقراري حكومت نظامي در تهران

در تظاهرات روز ۵۷/۶/۱۶ (۲۵۳۷ شاهنشاهی)، که از قیطره و چند نقطه دیگر آغاز گردید (مشروح جریان قبلاً باستحضار رسیده است)، سرانجام در میدان شهید تهران خاتمه یافت و از طرف گردانندگان تظاهرات اعلام شد که در صبح روز ۵۷/۶/۱۷ در میدان ژاله تهران اجتماع نمایند. وقایعی که از صبح تا ساعت ۱۶۰۰ روز ۵۷/۶/۱۷، در تهران رخ داده، بشرح زیر بوده است :

۱- منطقه میدان ژاله :

از حدود ساعت ۰۸۰۰ روز ۵۷/۶/۱۷، گروههای مختلفی از قشرون مذهبی که تعداد تقریبی آنها

حدود ۲۵۰۰۰ نفر بوده از خیابانهای فرح آباد، شهباز و میدان خراسان تهران بطرف میدان ژاله حرکت کرده اند.

تظاهرکنندگان شعارهائی علیه خاندان جلیل سلطنت و بفتح روح اله خمینی میداده اند و سربازان مستقر در محل را «اسرائیلی» قلمداد میکرده اند.

مامورین مستقر در میدان ژاله و خیابانهای شرقی و جنوبی متصل بآن برای متفرق کردن تظاهرکنندگان مداخله و گروهی از آنها بمقابله با مامورین برخاسته و در چند نقطه از خیابانهای مذکور با آتش زدن لاستیک مانع حرکت مامورین شده و چند دستگاه اتومبیل از جمله یکدستگاه اتوبوس دو طبقه را در جلوی یمپ بنزین ژاله به آتش کشیده اند.

مامورین انتظامی پس از تیراندازی هوائی، بعلت مقاومت اخلاالگران به تیراندازی بسوی آنها مبادرت کرده اند که در نتیجه چند نفر از آنها زخمی شده اند.

متعاقب این موضوع عده ای از جمعیت و گروهی از زنان شیون کنان فریادمی کرده اند : «همه را کشتند»

اخلالگران بتوسعه عملیات تخریبی خود افزوده و چند شعبه بانک و چند دستگاه اتومبیل و همچنین شعبه فروشگاه کورش را در خیابان فرح آباد زاله به آتش کشیده‌اند. گروهی از اخلالگران چند پیراهن را که خون آلود بوده بر سر چوب افراخته و درخیابانهای اطراف میدان زاله، شعارهایی علیه مقامات عالییه مملکتی و علیه دولت اسرائیل و بنفع خمینی و انحراب فلسطین میداده‌اند. اخلالگران همچنین ضمن به آتش کشیدن یکدستگاه اتومبیل در مقابل بیمارستان بازرگانان، جلوی اتومبیلها را گرفته و از آنها میخواستند، تا در بیمارستان به مجروحین خون بدهد.

۲- منطقه خیابانهای منوچهری و فردوسی : از حدود ساعت ۰۹۳۰ روز ۵۷/۶/۱۷، حدود ۱۰۰۰ نفر از قشرون مذهبی درخیابانهای منوچهری و فردوسی

تسلی از ارباب فلسطین میدادند .

اخلالگران همچنین ضمن به آتش کشیدن یک دستگاه اتومبیل و به طرح و پلان بازیگانه و جلیبا اتومبیلها را گرفتار آتش زدند . با این روش در چند روز منتهی به ۱۰۰۰ اتومبیل تخریب گردید .

۱- منطقه خیابانهای منوچهری و فردوسی :

از حدود ساعت ۰۹۳۰ روز ۵۷/۶/۱۷، حدود ۱۰۰۰ نفر از ارباب فلسطین به امر و در میان خیابانهای منوچهری و فردوسی اجتماع کردند و در شعارها و تظاهراتی که در آن شرکت کردند و در خیابانهای منوچهری و فردوسی و در خیابانهای اطراف میدان زاله و فرح آباد آتش زدند . در این روزها اخلالگران نیز با اخلالگران و افسران و شبکه‌های امنیتی و اطلاعاتی در منطقه همکاری کردند . در نتیجه در این منطقه به آتش زدند .

۲- منطقه خیابانهای فرح آباد :

در حدود ساعت ۰۹۳۰ روز ۵۷/۶/۱۷، اخلالگران در خیابانهای فرح آباد و در خیابانهای اطراف میدان زاله و فرح آباد آتش زدند . در این روزها اخلالگران نیز با اخلالگران و افسران و شبکه‌های امنیتی و اطلاعاتی در منطقه همکاری کردند . در نتیجه در این منطقه به آتش زدند .

۳- منطقه خیابانهای فرح آباد :

در حدود ساعت ۰۹۳۰ روز ۵۷/۶/۱۷، اخلالگران در خیابانهای فرح آباد و در خیابانهای اطراف میدان زاله و فرح آباد آتش زدند . در این روزها اخلالگران نیز با اخلالگران و افسران و شبکه‌های امنیتی و اطلاعاتی در منطقه همکاری کردند . در نتیجه در این منطقه به آتش زدند .

۴- منطقه خیابانهای فرح آباد :

از حدود ساعت ۰۹۳۰ روز ۵۷/۶/۱۷، اخلالگران در خیابانهای فرح آباد و در خیابانهای اطراف میدان زاله و فرح آباد آتش زدند . در این روزها اخلالگران نیز با اخلالگران و افسران و شبکه‌های امنیتی و اطلاعاتی در منطقه همکاری کردند . در نتیجه در این منطقه به آتش زدند .

۱۷۸۸

اجتماع و ضمن دادن شعارهای ضد میهنی، گروهی از آنان بطرف خیابان سعدی شمالی حرکت و یک باب مغازه را آتش زده‌اند که مامورین در محل حاضر و با استفاده از گاز اشک‌آور به پراکنده کردن اخلالگران پرداخته‌اند لکن اخلالگران با آتش زدن بشکه‌های محتوی زیاله و آتش زدن حلقه‌های لاستیک، بمقابله برخاسته‌اند که مامورین سرانجام آنها را متفرق کرده‌اند.

۳- منطقه شوش و خیابان راه‌آهن : حدود سه هزار نفر از عناصر اخلالگر در خیابانهای شوش و راه‌آهن با ریختن بنزین خیابانها را به آتش کشیده و تعدادی مغازه را نیز آتش زده‌اند که مامورین بمقابله با اخلالگران برخاسته‌اند. گروهی از اخلالگران نیز در خیابان بوذرجمهری ضمن آتش افروختن در کوچه‌ها و خیابانهای فرعی، چند مغازه را نیز آتش زده‌اند که مامورین برای پراکنده کردن آنها و خاموش

کردن آتش اقدام کرده‌اند.

۴- منطقه نظام آباد: مقارن ساعت ۱۲۰۰ روز ۵۷/۶/۱۷، حدود ۶۰۰۰ نفر از اخلاالگران در خیابان نظام‌آباد تهران به تظاهرات و اقدامات اخلاالگرانه مبادرت کرده‌اند و یمپ بنزین و یکباب سینما را در منطقه مذکور به آتش کشیده‌اند که مامورین با تیراندازی هوایی اقدام به پراکنده کردن آنها نموده‌اند.
۵- منطقه فرح آباد ژاله:

از حدود ساعت ۱۵۰۰ عده‌ای از اخلاالگران در خیابان فرح آباد ژاله به توسعه اقدامات تخریبی مبادرت کرده و ضمن شکستن شیشه‌های شعب بانکهای این خیابان، وسائل یک شعبه بانک را بمیان خیابان ریخته و آتش زده و یکدستگاه تانکر آب متعلق بشهرداری را نیز به آتش کشیده‌اند.

۶- ادامه تظاهرات در نقاط مختلف: تظاهرات اخلاالگران تا ساعت ۱۵۳۰ نیز در منطقه نظام‌آباد و فرح آباد متمرکز بوده و در برخی از نقاط جنوبی تهران مانند خیابان بوذرجمهری نیز تظاهرات اخلاالگریهای پراکنده انجام گرفته است. اخلاالگران پس از برخورد با مامورین که منجر بمجروح شدن تعدادی گردیده، چند تن از مجروحین را در روی دست در برخی از خیابانها بحرکت در آورده و با تحریک احساسات دیگران از آنها دعوت میکرده‌اند بمبارزه با مامورین پردازند. ضمناً حدود ۱۷۰۰ نفر از دانشجویان دانشکده پلی‌تکنیک تهران که در ساعت ۱۴۳۰ روز ۵۷/۶/۱۷، برای امتحان در دانشکده مذکور حضور یافته بودند، بطور ناگهانی جلسه امتحان را برهم زده‌اند.

۷- اخلاالگران از ساعت ۱۶۰۰ فعالیتهای خود را در منطقه شرق تهران (میدان ژاله، فرح آباد و قسمتی از نارمک) متمرکز و به اقدامات اخلاالگرانه خود ادامه میداده‌اند.

ارزیابی خبر :

خبر صحت دارد.

اقدامات انجام شده :

مراتب نخست وزیری اعلام گردیده است.

توضیح :

بطور کلی تظاهرات اخلا لگرنه که از صبح روز ۵۷/۶/۱۷، در تهران آغاز شد، ابتدا در منطقه وسیعی از شرق تهران که مرکز آن میدان ژاله تهران بود، شروع و از این کانون بتدریج خیابانهای دیگری از قسمت شرق تهران را در بر گرفت و سپس در خیابانهای جنوبی تهران مانند شوش و راه آهن نیز اخلا لگران به اقدامات تخریبی و اخلا لگرنه مبادرت کردند. کانونهای پراکنده ای نیز در مرکز شهر تهران و برخی دیگر از نقاط جنوبی تهران رو به گسترش

میرفت که با حضور مأمورین، اخلا لگران پراکنده شدند. کانون اغتشاش از حدود ساعت ۱۲۰۰ روز مذکور در منطقه نظام آباد و خیابانهای اطراف آن متمرکز شد و اخلا لگران به عملیات تخریبی خود ادامه داده اند. در مناطق مذکور ضمن آنکه تعدادی از وسائل نقلیه که اتومبیلهای موسسات دولتی نیز در بین آنها بوده، به آتش کشیده شده و تاسیسات دیگری از جمله چند موسسه دولتی، تعدادی شعبه بانکهای مختلف، شعبه فروشگاه کورش و یمپ بنزین را آتش زده و خساراتی بیار آورده اند. تا ساعت ۱۶۰۰ روز ۵۷/۶/۱۶، اطلاع دقیقی پیرامون تعداد مصدومین و مجروحین بدست نیامده، اما در اخبار مختلفی که رسیده تعداد تلفات تا ساعت ۱۶۰۰ بین ده تا پانزده نفر و تعداد مجروحین نزدیک به سیصد نفر ذکر شده است.

مرکز بررسی اسناد تاریخی

آدرس مطلب :

۱۳۵۷-شهریور-۱۷-واقعه-های-گزارش/۴۸۹۱۵/news/www.cafetari.kh.com